

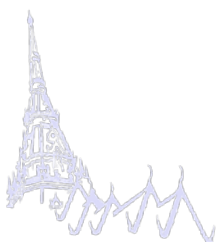
การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชนตำบลบางขวัญ

อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา

Participation in the Promotion of Buddhism of the People of

Bang Khwan Subdistrict Mueang Chachoengsao District

Chachoengsao Province

พระมหาณัฐดนัย เจตกาลบุญชู

Phramaha Nattadon katathammo

วัดราชบุรุษรัศมีธรรมทำ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

Wat Radsutthatham, National Office of Buddhism, Thailand

Email: nattadon2559@gmail.com

Received November 10, 2023; Revised December 20, 2023; Accepted December 28, 2023

บทคัดย่อ

การศึกษานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชนตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา และเพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชนตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในเขตตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 6,555 คน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนในเขตตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 382 คน ได้มาจากการใช้ตารางสำเร็จที่คำนวณได้จากสูตรตามวิธีการของเครจซี่และมอร์แกน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบสอบถาม ซึ่งเป็นแบบวัดชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 อันดับ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการส่งแบบสอบถามด้วยตนเอง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ผลการศึกษาพบว่า

1. การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชนตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก
2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชนตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า พระสงฆ์ควรออกบิณฑบาตทั่วถึงทุกหมู่บ้าน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ห่างจากวัดได้มีส่วนร่วมในการถวายภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภค และยารักษาโรค การจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันหยุดราชการมากขึ้นเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย

เน้นการเผยแพร่ธรรมทาง Social media ให้มากยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น

คำสำคัญ: การบริหารงาน; หลักธรรมาภิบาล; องค์การบริหารส่วนตำบล

Abstract

In this study, the objective were to study the participation in promoting Buddhism of the people of Bang Khwan Subdistrict; Mueang Chachoengsao District Chachoengsao Province and to study problems, obstacles, and suggestions for participation in promoting Buddhism among the people of Bang Khwan Subdistrict, Mueang Chachoengsao District. Chachoengsao Province The population used in the research includes people in Bang Khwan Subdistrict; Mueang Chachoengsao District Chachoengsao Province, with the number of 6,555 people. The sample group used in the research was the number of 382 people in Bang Khwan Subdistrict, Mueang Chachoengsao District in Chachoengsao Province, was obtained by using the success table calculated from the formula according to the method of Krejci and Morgan. The tool used in the study was a type of questionnaire with a 5-ranking rating scale (Rating Scale). Data was collected by sending the questionnaires to students. The used data analysis was the basic statistics including frequency, percentage, mean, and standard deviation. The results of the study found that:

1. For the participation in promoting Buddhism among the people of Bang Khwan Subdistrict. Mueang Chachoengsao District Chachoengsao Province, in the overview and each aspect was at a high level.

2. Suggestions regarding participation in promoting Buddhism among the people of Bang Khwan Subdistrict, Mueang Chachoengsao District in Chachoengsao Province were found that some monks should go out for alms to all villages so that Buddhists have lived far from the temple and they can participate in offering food, clothing, consumer goods and medicines. They have to arrange the several activities to coincide with public holidays so that people can easily participate, emphasizing the propagation of Dhamma via social media even more and provide opportunities for citizens to participate in solving various problems more.

Keywords: Administration; Principles of Good Governance; Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

พระพุทธศาสนาได้แผ่เข้ามาสู่ประเทศไทยเป็นเวลานานและได้กลายเป็นสถาบันหลักที่ควบคู่มากับสังคมไทย อาจกล่าวได้ว่า เป็นศาสนาประจำชาติของประเทศไทย เนื่องจากมีประชาชนส่วนใหญ่นับถือ และให้คุณค่าของสังคมไทยในหลายๆ ด้าน เช่น เป็นบ่อเกิดของศิลปวัฒนธรรมที่งดงามและเป็นมรดกอันล้ำค่า สังคมไทยที่ยังคงสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้ นอกจากนี้ยังเป็นบรรทัดฐานที่คอยควบคุมความประพฤติของคนในสังคมให้อยู่ในกรอบของความถูกต้องดีงามตามหลักศีลธรรม คนไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาในอดีตจะมีความเคร่งครัดในเรื่องของศาสนาอย่างมาก สังเกตได้จากวัดวาอารามต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษไทยได้สร้างให้สะท้อนถึงศรัทธาความเชื่อมั่นที่มีต่อพระพุทธศาสนา จากการศึกษาเอกสารและหลักศิลาจารึกประวัติศาสตร์ พบว่า วิถีชีวิตชาวพุทธไทยในอดีตมีความแนบแน่นอยู่กับพระพุทธศาสนาอย่างมาก ที่สำคัญ คือ วัดได้กลายเป็นศูนย์กลางของสังคมในหลายเรื่อง เช่น การศึกษา การฝึกหัดอาชีพ ที่ประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้ปกครองกับชาวบ้าน (พระมหาเสกสรรค์ อุดคจารี, 2556)

วิถีชีวิตของคนในสังคมไทยดั้งเดิมจะมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวทางจิตใจ โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางรวมจิตใจ เป็นแหล่งบ่มเพาะคุณธรรม จริยธรรม สืบสานประเพณีวัฒนธรรม อันดีงาม เสริมสร้างความสุขแก่คน ในชุมชน ดังนั้นวัดจึงมีอิทธิพลต่อค่านิยมและวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม โดยคนไทยนิยมไปวัดเพื่อทำบุญตักบาตร ถวายภัตตาหารแด่พระสงฆ์สมาทานศีล (รับศีล) ฟังพระธรรมเทศนา รักษาศีลเจริญจิตภาวนาเพื่อเสริมสร้างสิริมงคล ความสงบสุขร่มเย็นแก่ตนเองและครอบครัว เพื่อเป็นการพลิกฟื้นวิถีชีวิตอันดีงามของไทย ประกอบกับกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม ได้รับนโยบายของรัฐบาล ในการนำมิติทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทยสร้างสังคมให้เข้มแข็งอย่างมีคุณภาพและคุณธรรม รวมทั้งส่งเสริมให้มีการนำพลัง “บวร” บ้าน-วัด-โรงเรียน เพิ่มเติมบทบาทของวัดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต ให้เด็ก เยาวชน และประชาชนได้เรียนรู้ทั้งด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม ดำรงตนตามหลักธรรมทางศาสนา และหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้มีแนวคิดรณรงค์ส่งเสริมให้คนไทยเข้าวัดเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต (ฐิตินา สุภักค, ออนไลน์)

ตำบลบางขวัญ แต่เดิมรวมอยู่กับตำบลบางแก้ว เหตุที่เรียกว่า ตำบลบางขวัญ เนื่องจากในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แบ่งการปกครองโดยให้ขุนบางขวัญมาปกครองดูแลต่างพระเนตรพระกรรณ เมื่อมีการแบ่งเขตพื้นที่ตำบลออกจากตำบลบางแก้ว จึงใช้ชื่อตำบลตามชื่อของผู้ปกครองคนแรกว่า “ตำบลบางขวัญ” ส่วนใหญ่ชาวบ้านตำบลบางขวัญนับถือศาสนาพุทธ มีวัดจำนวน 3 แห่ง คือ (1) วัดราษฎร์ศรัทธาทำ (2) วัดวิเวกอาคม และ (3) วัดเที่ยงพิมลมุข (แผนพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2566-2570) ขององค์การบริหารส่วนตำบลบางขวัญ, 2565) ซึ่งวัดมีบทบาทที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การพัฒนาชุมชนโดยนำหลักธรรมทางศาสนาเข้ามาใช้กับงานพัฒนา (กฤษฎา นันทเพชร, 2540) สิ่งที่สำคัญและเป็นพื้นฐานของการพัฒนา คือ หลักธรรม การนำหลักธรรมมาเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันมีค่าอันใช้เป็นหลักประพฤติในวิถีชีวิต จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปัญหาโจรผู้ร้าย มีการแข่งขันเอาวัดเอาเปรียบ สภาพที่ไร้น้ำใจและขาดเมตตาต่อกัน เป็นเพราะมนุษย์มองไม่เห็นความสำคัญของพระพุทธศาสนา คนในปัจจุบันเจริญทางวัตถุมีความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมากทำให้เกิดสภาพขาดแคลนทางศาสนาและจริยธรรม

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการส่งเสริมพุทธศาสนา โดยศึกษาในตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลของการศึกษาค้นคว้าสามารถนำไปเป็นแนวทางในการส่งเสริม สนับสนุน การสร้างความตระหนักของการมีส่วนร่วมของประชาชนต่อการส่งเสริมพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างเต็มศักยภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิด ทฤษฎี เกี่ยวกับการส่งเสริมพระพุทธศาสนา

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาแตกต่างกันออกไป ผู้วิจัยได้ ศึกษาค้นคว้า สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ หมายถึง การถวายการอุปถัมภ์บำรุงในด้าน ปัจจัย 4 คือ จีวร บิณฑบาต ที่พักอาศัย และยาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต ดังนี้

1. ด้านการถวายภัตตาหาร บทบาทในการถวายภัตตาหารถือว่า เป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีพ พระสงฆ์ดำรงชีพอยู่ได้ก็เพราะได้อาหารจากผู้มีจิตศรัทธาสมดังพระพุทธพจน์ที่ว่า “สัตว์ทั้งปวงมีชีวิตอยู่ได้ด้วยอาหาร” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532) เป็นการบ่งบอกถึงการดำรงอยู่ของพระพุทธศาสนา ทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไปถึงกาลภายหน้า อุบาสิกา ที่มีบทบาทเด่นทางด้านนี้ ได้แก่ นางวิสาขามหาอุบาสิกา ซึ่งนิมนต์พระสงฆ์ 500 รูป มารับบิณฑบาตที่บ้านเป็นประจำทุกวัน ซึ่งบางครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จมาเป็นประธาน และในตอนเย็นนางได้นำน้ำปานะ 8 อย่าง ไปถวายพระสงฆ์ นางสาวาดี พร้อมด้วยหญิงบริวาร 500 คน ได้ถวายอาหารบิณฑบาตแด่พระสงฆ์เป็นประจำ นางสาวาดีได้นำข้าวมธุปายาสใส่ภาชนะทองคำไปถวายแด่พระพุทธองค์ในวันก่อนที่จะตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ จึงถือว่าอาหารที่นางสุชาดาถวายเป็นอาหารมื้อสำคัญที่ถวายแล้ว ทำให้พระพุทธองค์ตรัสรู้ มีความสำคัญเท่ากับอาหารที่นายจุนทะถวายแด่พระพุทธเจ้า ในวันก่อนที่พระพุทธองค์จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน นางสุปปวาสา หลังจากคลอดบุตรอย่างปลอดภัย ได้ถวายโภชนะอันประณีตมีรสเลิศต่าง ๆ แต่พระสงฆ์โดยมีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธานตลอด 7 วัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532)

2. ด้านการถวายเครื่องนุ่งห่ม เช่น นางวิสาขามหาอุบาสิกา ให้สาวใช้ไปนิมนต์พระสงฆ์ที่เขตวันมหาวิหารเมื่อสาวใช้ไปถึงวัดได้เห็นพระสงฆ์เปลือยกายทรงผ้าฝน สาวใช้เข้าใจผิด กลับไปบอกนางวิสาขาว่า ที่วัดไม่มีพระสงฆ์ มีแต่พวกอาชีวก (นักบวชชีเปลือย) กำลังอาบน้ำฝน นางวิสาขามีความคิดที่จะถวายผ้าอาบน้ำฝน เพื่อให้เอาไว้อาบอาบน้ำ นางจึงได้ไปกราบทูลขอพร 8 ประการ ขอถวายผ้าอาบน้ำฝน

(ผ้าวัสสิกสาฎก) นางให้เหตุผลในการถวายผ้าอาบน้ำฝนแด่พระสงฆ์ว่า การที่ภิกษุเปลือยกายอาบน้ำ เป็นสิ่งที่ไม่งาม น่าเกลียด น่าชัง นางจึงขอถวายผ้าอาบน้ำฝนแก่พระสงฆ์ตลอดชีวิต พระพุทธองค์ทรงอนุญาต และทรงอนุญาตพร 8 ประการ แก่ภิกษุ ต่อมากลายเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนที่จะต้องถวายผ้าอาบน้ำฝน ก่อนเข้าพรรษาพระนางสามาวดี ได้อารธนาพระพุทธเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ 500 รูป ไปฉันภัตตาหาร ที่พระราชนิเวศน์เป็นประจำ พระอาณนทีได้ไปฉันภัตตาหารในวังของพระนางสามาวดี พระนางได้ถวายจีวร 500 ผืน พระอาณนทีได้นำจีวรเหล่านั้นมาแจกจ่ายให้กับพระภิกษุอื่น ๆ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532)

3. ด้านหน้าที่ในการถวายเครื่องอุปโภคและยารักษาโรค เช่น นางวิสาขามหาอุบาสิกา นางได้ถวายผ้าราคา 1,000 กหาปณะ แก่พระอาณนทีไว้ปูลาดที่บันไดในวิหารวัดบุพพาราม และเมื่อสร้างวิหาร เสร็จนางได้ถวายทานแก่สงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประธาน อยู่ภายในวิหารตลอด 4 เดือนและในวันสุดท้าย ของการถวายทาน นางได้ถวายผ้าสำหรับทำจีวร และได้ ถวายยารักษาโรคแก่พระสงฆ์ทุกรูป นางอุตตรา อุบาสิกา นางพร้อมด้วยหญิงบริวารได้ถวายภัตตาหารและยารักษาโรคที่มีความจำเป็นแก่พระสงฆ์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532)

4. ด้านการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ด้านนี้จะช่วยส่งเสริม พระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง ยิ่งขึ้นกล่าวคือ ในการสร้างเสนาสนะและถาวรวัตถุ เสนาสนะ หมายถึง ที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ ได้แก่ วัด ถาวรวัตถุก็คือ สิ่งก่อสร้างทางวัตถุอันเป็นสัญลักษณ์ของพระศาสนา เช่น วิหาร โบสถ์ ที่มีอยู่ภายในวัด สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อพระสงฆ์ เป็นหนึ่งในปัจจัย 4 ที่จะช่วยให้พระสงฆ์ได้รับความ สะดวก ในการปฏิบัติธรรม และทำหน้าที่ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา อุบาสิกาที่มีบทบาทในด้านนี้ ได้แก่ นางวิสาขามหาอุบาสิกา นางมีจิตศรัทธา ได้ขายเครื่องประดับ ช้อมหาดาปสาสน์ ราคา 27 โกฏิ เพื่อซื้อที่ดิน สร้างวัดบุพพารามในเมืองสาวัตถี 9 โกฏิ สร้างวิหาร 4 โกฏิ และฉลองวิหารอีก 9 โกฏิ (มหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, 2532)

ด้านการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน การแสดงธรรมถือว่าเป็นวิธีเผยแผ่คำสอน ของพระพุทธศาสนาเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักคำสอนของพระพุทธองค์ บทบาทในด้านนี้เท่ากับได้อธิบาย ธรรมขยายเนื้อความธรรมที่เข้าใจยากให้ผู้อื่นเข้าใจ ทั้งยังส่งผลให้ผู้ฟังธรรมได้รับปัญญาและเข้าถึงธรรม ได้ อุบาสิกาผู้มีบทบาทด้านนี้ ได้แก่ นางขุชุตตรา นางได้ฟังธรรม จากพระพุทธองค์แล้วบรรลุโสดาปัตติผล นางได้นำธรรมของพระพุทธองค์มาแสดงให้นางสามาวดี และสตรีบริวาร 500 คนฟัง เมื่อฟังธรรม จากนางขุชุตตรา สตรีทั้งหมดก็บรรลุโสดาปัตติผล หลังจากนั้น นางขุชุตตราก็มีหน้าที่ไปฟังธรรม จากพระพุทธองค์แล้วกลับมาแสดงให้นางสามาวดีและสตรีบริวาร 500 คนฟังทุกครั้ง

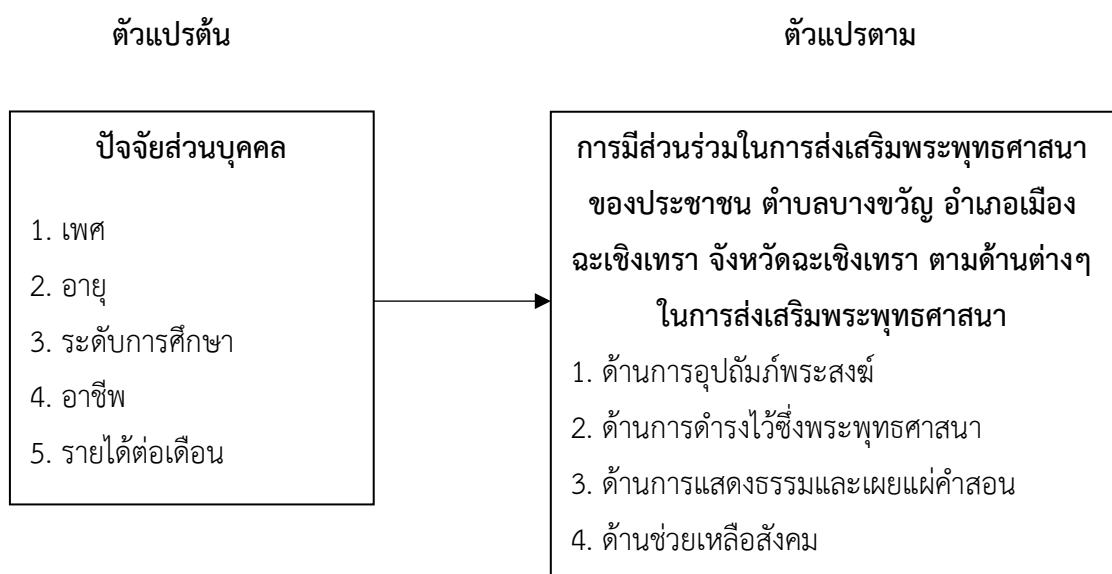
ด้านช่วยเหลือสังคม การช่วยเหลือสังคมหรือสังคมสงเคราะห์ถือว่าเป็นด้านหนึ่งที่จำเป็น ของมนุษย์ที่ต้องแสดงออกมาในรูปของการกระทำการเป็นการช่วยเหลือ เกื้อกูลอนุเคราะห์ เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ให้มีความเป็นอยู่ดีขึ้น ไม่ว่าในด้านวัตถุสิ่งของ เช่น มีอาหาร มีที่พักอาศัย มีเสื้อผ้าและการช่วยแนะนำสั่งสอน ให้เขาเกิดความรู้หรือเกิดปัญญาเพื่อให้สามารถ ดำรงชีวิตได้ถูกต้องดังนั้นการช่วยเหลือสังคม จึงเป็นการช่วยเหลือผู้ที่มีความเกิด แก่ เจ็บ ตาย เหมือนกันกับเราให้ได้รับความสุข ความสะดวกสบายขึ้น บทบาทด้านนี้ เป็นบทบาทที่แสดง ออกมาในด้านความมีคุณธรรมอย่างแท้จริง มุ่งหวังช่วยเหลือผู้ยากไร้

และช่วยรับภาระสังคม ทำให้สังคมที่เราอยู่ร่วมกันเกิดความสุข อุบาสิกาผู้ที่ระบุว่า ได้มีส่วนช่วยเหลือสังคม ได้แก่ พระนางสามาวดีพร้อมด้วยบิดามารดาได้อพยพไปกรุงโกสัมพี เพื่อหนีภัยแล้งความอดอยาก ไปพึ่งโศกเศรษฐีผู้เป็นสหายที่ไม่เคยเห็นหน้ากัน เมื่อไปถึงเมืองโกสัมพี นางไปรับอาหารในโรงทานของโศกเศรษฐี วันแรกนางไปรับอาหารมา 3 ส่วนวันที่สองนางรับอาหารมา 5 ส่วนและวันที่สามนางรับอาหารมา 1 ส่วน คนแจกอาหารสงสัย การรับอาหารของนาง จึงสอบถาม นางเล่าให้ฟังว่า วันแรก มีกันอยู่ 3 คน จึงรับอาหารไป 3 ส่วน แต่เวลานี้บิดามารดาเสียชีวิตแล้ว จึงขอรับอาหารแค่ 1 ส่วน เพื่อตนเท่านั้น เรื่องราวของนางทราบไปถึงโศกเศรษฐี ๆ ได้รับนางสามาวดีให้อยู่ในฐานะเป็นธิดาของตน และมอบหญิงบริวารให้ 500 คน นางสามาวดีเป็นคนฉลาด เมื่อเห็นว่า ในโรงทานมีวิธีแจก อาหารที่วุ่นวายสับสนและเสียงดัง จึงจัดให้สร้างรั้วโรงทานให้คนเข้าและออกในเวลารับอาหารโดยสะดวก ให้มีระเบียบวินัย ไม่ให้เกิดเสียงดัง เพราะแย่งอาหารกัน นางได้ช่วยเหลือผู้ที่มารับ อาหารให้มีความสุขทั่วถึงกัน ทั้งยังเป็นการสร้างระเบียบวินัยให้เกิดขึ้นในสังคม นางวิสาขามหาอุบาสิกา สละทรัพย์เพื่อได้ช่วยเหลือเกื้อกูล อนุเคราะห์ประชาชนด้วย วัตถุสิ่งของ นางเข้าวัด ฟังธรรมถวายปัจจัย 4 แก่ภิกษุอยู่เสมอเมื่อเสร็จจากการฟังธรรม ก็เดินตรวจดูแลความเป็นอยู่ของ ภิกษุ จัดหาวัตถุที่เหมาะสมแก่สมณะ ประชาชนเมืองสาเกตและเมืองสาวัตถีมีความรักใคร่ยกย่อง เคารพนับถือนางเหมือนญาติ เวลาทำบุญก็เชิญนางไปเป็นแขกพิเศษอยู่เป็นประจำ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2532)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชนตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา แล้วนำมาวิเคราะห์ ประมวลองค์ความรู้ ได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิด (Conceptual Framework) เพื่อประกอบการศึกษาตามโครงสร้างดังต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยการเก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการแจกแบบสอบถาม พื้นที่วิจัย คือ ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา ประชากรกลุ่ม คือ ประชาชนในเขตตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา จำนวน 382 คน ได้มาจากการใช้ตารางสำเร็จที่คำนวณได้จากสูตรตามวิธีการของเครจซี่และมอร์แกน เพื่อหากลุ่มตัวอย่างแต่ละกลุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบปลายปิด จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้รวมต่อเดือน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา ตามความคิดเห็นของประชาชน ตามด้านต่าง ๆ ในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้แก่ ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ด้านการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ด้านการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน ด้านช่วยเหลือสังคม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา มีลักษณะเป็นปลายเปิดให้เลือกตอบโดยเสรี

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ระหว่างเดือนตุลาคม พ.ศ. 2565 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2566 นำข้อมูลเชิงปริมาณมาวิเคราะห์ด้วยสถิติค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ส่วนข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน นำมาสังเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากศึกษาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชนตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา สามารถสรุปสาระสำคัญของผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ ส่วนใหญ่เป็นประชากรเพศหญิง จำนวน 192 คน (ร้อยละ 50.3) รองลงมาเป็นประชากรเพศชาย จำนวน 190 คน (ร้อยละ 49.7) ตามลำดับ

จำแนกตามอายุ ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่มีอายุ 21 - 30 ปี จำนวน 135 คน (ร้อยละ 35.3) รองลงมาเป็นประชากรที่มีอายุ 51 - 60 ปี จำนวน 90 คน (ร้อยละ 23.6) และน้อยที่สุดเป็นประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 20 ปีจำนวน 19 คน (ร้อยละ 05.0) ตามลำดับ

จำแนกตามระดับการศึกษา ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 226 คน (ร้อยละ 59.2) รองลงมาเป็นประชากรที่มีการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 95 คน (ร้อยละ 24.9) และน้อยที่สุดเป็นประชากรที่มีการศึกษาระดับปริญญาเอก จำนวน 25 คน (ร้อยละ 06.4) ตามลำดับ

จำแนกตามอาชีพ ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่มีอาชีพเป็นธุรกิจส่วนตัว จำนวน 73 คน (ร้อยละ 19.1) รองลงมาเป็นประชากรที่มีอาชีพพนักงานบริษัทจำนวน 70 คน (ร้อยละ 18.3) และน้อยที่สุดเป็นประชากรที่มีเป็นประชากรที่มีอาชีพข้าราชการจำนวน 41 คน (ร้อยละ 10.7) ตามลำดับ

จำแนกตามรายได้ ส่วนใหญ่เป็นประชากรที่มีรายได้ 15,001 - 20,000 บาท จำนวน 140 คน (ร้อยละ 36.6) รองลงมาเป็นประชากรที่มีรายได้ 12,001 - 15,000 บาท จำนวน 71 คน เท่ากัน (ร้อยละ 18.6) เท่ากัน และน้อยที่สุดเป็นประชากรที่มีเป็นประชากรที่มีรายได้ 30,001 ขึ้นไป จำนวน 29 คน (ร้อยละ 06.8) ตามลำดับ

2. การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา มีดังนี้

ตารางที่ 1 การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวม

การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา	n = 382		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์	4.01	0.563	มาก
2. ด้านการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา	4.07	0.593	มาก
3. ด้านการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน	3.84	0.593	มาก
4. ด้านช่วยเหลือสังคม	3.96	0.616	มาก
รวมเฉลี่ย	3.97	0.500	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$ และ $S.D. = 0.500$) เมื่อพิจารณาการจัดอันดับเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากที่สุดไปหาน้อยที่สุดของแต่ละข้อ พบว่า อันดับแรก ด้านการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = 4.07$ และ $S.D. = 0.593$) รองลงมา ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ($\bar{X} = 4.01$ และ $S.D. = 0.563$) ด้านช่วยเหลือสังคม ($\bar{X} = 3.96$ และ $S.D. = 0.616$) และด้านการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน ($\bar{X} = 3.84$ และ $S.D. = 0.593$) อยู่ในอันดับสุดท้าย

3. ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า

1. ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ พบว่าประชาชนบางพื้นที่อยู่ห่างจากบริเวณวัดมากจึงเดินทางมาที่วัดไม่สะดวก เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ตามตลาดมีราคาแพง

ข้อเสนอแนะ วัดควรให้พระสงฆ์ออกบิณฑบาตทั่วถึงทุกหมู่บ้านเพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ห่างจากวัดได้มีส่วนร่วมในการถวายภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ควรมีเครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ให้ประชาชนเช่าบูชาในราคาที่ไม่แพงจนเกินไป

2. ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ด้านการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา พบว่า การจัดกิจกรรมบางอย่างของวัดไม่ตรงกับวันหยุดทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่มีเวลามาช่วยงานในกิจกรรมของวัด กิจกรรมของวัดมีเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

ข้อเสนอแนะ วัดควรมีการจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันหยุดราชการมากขึ้นเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย วัดควรจัดกิจกรรมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้บ่อยขึ้น

3. ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ด้านการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน พบว่า การเผยแผ่ธรรมของประชาชนนั้นทำได้ยาก

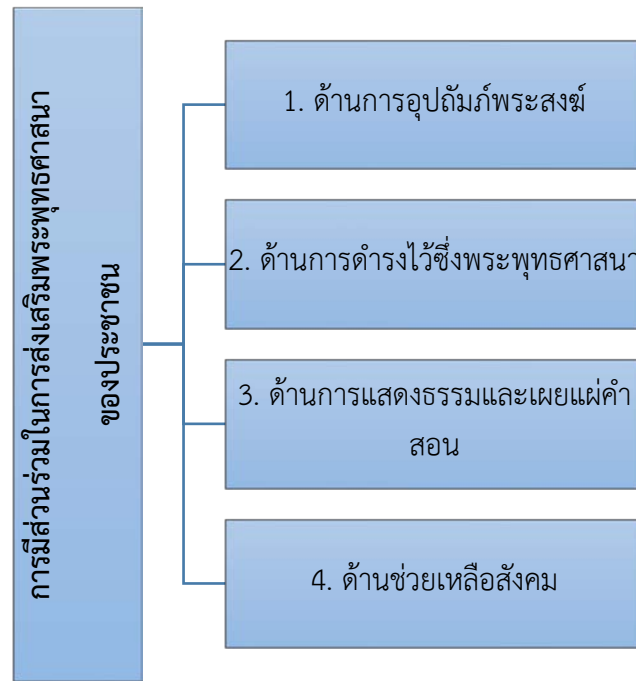
ข้อเสนอแนะ วัดควรจัดแสดงธรรมเฉพาะวัดพระและวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วัดควรเผยแผ่ธรรมทาง Social Media มากขึ้น ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาฟังธรรมในวันธรรมดาได้บ่อยขึ้น

4. ปัญหาอุปสรรคการมีส่วนร่วมในการพัฒนาพระพุทธศาสนา ด้านช่วยเหลือสังคม พบว่าวัดในชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนออกความเห็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ น้อยมาก

ข้อเสนอแนะ วัดควรเปิดโอกาสให้ประชาชนออกความเห็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัย เรื่อง การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา ผู้วิจัยสามารถนำมาสังเคราะห์องค์ความรู้ได้ดังนี้

ภาพที่ 2 องค์ความรู้จากการวิจัย

1. ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ วัดควรให้พระสงฆ์ออกบิณฑบาตทั่วถึงทุกหมู่บ้านเพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ห่างจากวัดได้มีส่วนร่วมในการถวายภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ควรมีเครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ให้ประชาชนเข้าบูชาในราคาที่ไม่แพงจนเกินไป
2. ด้านการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา วัดควรมีการจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันหยุดราชการมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย วัดควรจัดกิจกรรมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้บ่อยขึ้น
3. ด้านการแสดงธรรมะและเผยแผ่คำสอน วัดควรจัดแสดงธรรมะเฉพาะวัดพระและวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา วัดควรเผยแผ่ธรรมทาง Social Media มากขึ้น ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาฟังธรรมในวันธรรมดาได้บ่อยขึ้น
4. ด้านช่วยเหลือสังคม วัดควรเปิดโอกาสให้ประชาชนออกความเห็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา มีประเด็นที่น่าสนใจนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

จากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา ตามด้านต่าง ๆ ในการส่งเสริมพระพุทธศาสนา จำนวน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ด้านการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา ด้านการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน ด้านช่วยเหลือสังคม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ประชาชนตระหนักและเห็นความสำคัญในการเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ในการให้ความอุปถัมภ์ดูแลพระพุทธศาสนา

ตลอดทั้งการช่วยเผยแพร่หลักธรรมคำสอนให้กับคนรอบข้าง โดยยึดถือพระรัตนตรัยเป็นที่ระลึกนึกถึงอยู่เสมอ จึงทำให้ระดับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระไพฑูรย์ อารัมภรัตน์ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนต่องิจกรรมทางพุทธศาสนา กรณีศึกษาเขตทวีวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร สรุปผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนต่องิจกรรมทางพุทธศาสนา ในภาพรวม ทั้ง 4 ด้าน คือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ การมีส่วนร่วมดำเนินงาน การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมตรวจสอบ อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเสกสรรค์ อุดคจารี แก้วทรัพย์ (2556) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ โดยศึกษาเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการบริหารการพัฒนาวัดใน อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ตามหลัก PDCA ได้แก่ P = Plan คือ การวางแผนงานจากวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ได้กำหนดขึ้น D = Do คือ การปฏิบัติตามขั้นตอน ในแผนงานที่ได้เขียนไว้อย่างเป็นระบบและมีความต่อเนื่อง C = Check คือ การตรวจสอบผลการดำเนินงาน ในแต่ละขั้นตอนของแผนงานว่า มีปัญหาอะไรเกิดขึ้น จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขแผนงานในขั้นตอนใด A = Action คือ การปรับปรุงแก้ไขส่วนที่มีปัญหา หรือถ้าไม่มีปัญหาใด ๆ ก็ยอมรับแนวทางการปฏิบัติ ตามแผนงานที่ได้ผลสำเร็จ เพื่อนำไปใช้ในการทำงานครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะต่อการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า พระสงฆ์ควรออกบิณฑบาตทั่วถึงทุกหมู่บ้าน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ห่างจากวัดได้มีส่วนร่วมในการถวายภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภค และยารักษาโรค การจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันหยุดราชการมากขึ้นเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย เน้นการเผยแพร่ธรรมะทาง Social media ให้มากยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น สอดคล้องงานวิจัยของ จตุพล พรหมมี (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรม ภาคตะวันออก ผลการวิจัยพบว่า (1) คณะสงฆ์ ควรมีนโยบายที่ชัดเจน และทำความร่วมมือกับทางบริษัท (2) บริษัท ควรสนับสนุนให้พนักงานได้เข้ารับการอบรมทางด้านพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมอยู่เป็นประจำ (3) หน่วยงานภาครัฐ ควรส่งเสริมสนับสนุนการทำงานของคณะสงฆ์

สรุป

การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา พบว่า พระควรออกบิณฑบาตทั่วถึงทุกหมู่บ้านเพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ห่างจากวัดได้มีส่วนร่วมในการถวายภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค การจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันหยุดราชการมากขึ้น เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย เน้นการเผยแพร่ธรรมะทาง Social media ให้มากยิ่งขึ้น และเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ด้านการอุปถัมภ์พระสงฆ์ ประชาชนบางพื้นที่อยู่ห่างจากบริเวณวัดมากจึงเดินทางมาที่วัดไม่สะดวก และ เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ตามตลาดมีราคาที่แพง ดังนั้น วัดควรให้พระสงฆ์ ออกบิณฑบาตทั่วถึงทุกหมู่บ้านเพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ห่างจากวัดได้มีส่วนร่วมในการถวายภัตตาหาร เครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค และวัดควรมีเครื่องนุ่งห่ม เครื่องอุปโภคและยารักษาโรค ให้ประชาชนเช่าบูชาในราคาที่ไม่แพงจนเกินไป

1.2 ด้านการดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนา การจัดกิจกรรมบางอย่างของวัดไม่ตรงกับวันหยุด ทำให้ประชาชนบางกลุ่มไม่มีเวลามาช่วยงานในกิจกรรมของวัด และ กิจกรรมของวัดมีเฉพาะวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น วัดควรมีการจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันหยุดราชการมากขึ้นเพื่อให้ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมได้โดยง่าย และ วัดควรจัดกิจกรรมให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได้บ่อยขึ้น

1.3 ด้านการแสดงธรรมและเผยแผ่คำสอน การเผยแผ่ธรรมของประชาชนนั้นทำได้ยาก และวัด จัดแสดงธรรมเฉพาะวัดพระและวัดสำคัญทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น วัดควรเผยแผ่ธรรมทาง Social Media มากขึ้น และ วัดควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามาฟังธรรมในวันธรรมดาได้บ่อยขึ้น

1.4 ด้านช่วยเหลือสังคม วัดในชุมชนเปิดโอกาสให้ประชาชนออกความเห็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ น้อยมาก ดังนั้น วัดควรเปิดโอกาสให้ประชาชนออกความเห็นในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

สำหรับประเด็นในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำวิจัยในประเด็นเกี่ยวกับ

2.1 ควรศึกษาการมีส่วนร่วมในการส่งเสริมพระพุทธศาสนาในมิติอื่น ๆ เพิ่มเติม

2.2 ควรศึกษาการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชน ตำบลบางขวัญ อำเภอมะนัง จังหวัดยะลา

2.3 ควรศึกษาการส่งเสริมพระพุทธศาสนาของประชาชนทั่วทั้งจังหวัดยะลา

เอกสารอ้างอิง

กฤษฎา นันทเพรช. (2540). *ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม* (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม). บัณฑิตวิทยาลัย: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

จตุพล พรหมมี. (2562). การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาและ วัฒนธรรมแก่ประชาชนในนิคมอุตสาหกรรมภาคตะวันออก. *วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์*. 2(2), 11-22.

จิตติมา สุภักดิ์. *การส่งเสริมให้คนไทยเข้าวัดเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต การจัดการศาสนาและวัฒนธรรมในอุษา*. สืบค้นเมื่อ 4 มีนาคม 2566, จาก <https://www.dra.go.th/files/knowledge/5df8384f718c1.pdf>

- พระไพฑูรย์ อารัมภรัตน์. (2556). การมีส่วนร่วมของประชาชนต่อกิจกรรมทางพุทธศาสนา กรณีศึกษาเขตทวีวัฒนา จังหวัดกรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการ Veridian E-Journal*, 6(1), 457-478.
- พระมหาเสกสรรค์ อุดจรรย์ (แก้วทรัพย์). (2556). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาวัด ในอำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ (วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2532). *อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.